

Motion till riksdagen 2021/22:2590

av **Nooshi Dadgostar m.fl. (V)**

Pensioner att leva på

1 Innehållsförteckning

1 Innehållsförteckning	1
2 Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3 Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet	3
3.1 En pension att leva på	3
3.2 Behov av ett nytt pensionssystem.....	4
4 Ändringar i dagens system	5
4.1 Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern	6
4.2 Möjliggör lägre pensionsålder	7
4.3 Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst	8
4.4 Hela ålderspensionsavgiften in i systemet	8
4.5 Avveckla premiepensionssystemet	9
4.6 Avskaffa ”bromsen”	9
5 Förbättrad ekonomi för de fattigaste pensionärerna	10
5.1 Garantipensionen bör ge trygghet.....	10

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att upplösa Pensionsgruppen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Pensionsgruppens möten och handlingar och underlag inför dem samt protokollen från dem bör göras offentliga och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningen av pensionsåldern och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på höjda inbetalningar till pensionssystemet enligt beskrivningen i motionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se över regelverket kring delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör en lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som har haft ett långt arbetsliv, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avgiften till premiepensionssystemet i framtiden bör tillföras inkomstpensionssystemet och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör undersöka skillnaderna mellan grundskyddet i de nordiska ländernas pensionssystem och utifrån dem ta fram en strategi för att höja den ekonomiska standarden för pensionärer med låga inkomster och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen beslutar att garantipensionen ska inkomstindexeras.
13. Riksdagen beslutar att garantipensionen ska höjas med 0,207 prisbasbelopp.
14. Riksdagen beslutar att fribeloppet i bostadstillägget ska inkomstindexeras och höjas på samma sätt som garantipension.

3 Pensionssystemet ska ge ekonomisk trygghet

Vänsterpartiet anser att vårt gemensamma pensionssystem bör vara konstruerat så att det ger ekonomiska förutsättningar för ett värdigt liv när tiden i arbete avslutas. Det nuvarande pensionssystemet lever inte upp till de kraven. I stället är det oförutsägbart och skapar otrygghet för människor. Vänsterpartiet stod inte bakom 1994 års pensionsöverenskommelse för att vi redan då insåg att den skulle leda till alltför låga pensioner för väldigt många människor. Den växande ilskan hos dagens pensionärer och tilltagande oron över fortsatt låga pensionsnivåer visar att vi hade rätt. Vi sitter inte heller med i den s.k. Pensionsgruppen som består av representanter för S, MP, M, C, L och KD.

Vänsterpartiets uppfattning är att nuvarande pensionssystem har misslyckats med sin uppgift att garantera ekonomisk trygghet efter arbetslivet. Därför anser vi att systemet behöver reformeras.

3.1 En pension att leva på

Det nuvarande pensionssystemet förstärker den ojämlikhet som finns på arbetsmarknaden. Inkomstskillnaden mellan män och kvinnor ökar när vi blir pensionärer. Det nuvarande pensionssystemet omfördelar också från lågavlönade till högavlönade. Ju längre tid en person betalar in avgifter i slutet av arbetslivet, desto högre pension får hen. De som kan jobba länge premieras, och för dem som inte kan det, exempelvis p.g.a. fysiskt tunga arbetsuppgifter, finns ingen kompensation. Den som har haft goda arbetsvillkor och en stor grad av kontroll i sitt arbete har lägre risk för sjukskrivning. Det är framför allt personer med sådana arbeten som har korta eller inga sjukskrivningsperioder samt kan och vill fortsätta arbeta längre och därmed får högre pension. Den som däremot har haft avbrott för sjukskrivningar, arbetslöshet och föräldraledighet, arbetat deltid eller går i pension tidigare eftersom kroppen är utsliten av ett hårt arbetsliv får lägre pension. Systemet premierar därmed män framför kvinnor och högre tjänstemän och akademiker som kommer in i systemet sent och kan jobba länge medan LO-grupper som börjar jobba i tidig ålder och slits ut tidigt straffas med lägre pensioner.

Pensionssystemet tar ingen hänsyn till att klyftorna i utbildning och inkomst även skapar klyftor i medellivslängd genom att lågutbildade har lägre medellivslängd men får sänkta pensioner när den genomsnittliga livslängden ökar. Detta är konsekvenser av att pensionen bygger på livsinkomstprincipen. Sverige är i dag det land i Norden som har högst andel fattiga pensionärer. Enligt OECD-rapporten *Pensions at a Glance 2019 – OECD and G20 Indicators*, är Sverige det enda land i Norden där pensionssystemets kompensationsgrad är regressiv, alltså får höginkomsttagare en högre andel av sin slutlön i pension än låg- och medelinkomsttagare, tjänstepension inkluderat. Andelen fattiga pensionärer i Sverige är högre än genomsnittet i EU, enligt siffror från Eurostat. 2018 hade omkring var tredje ensamstående kvinna och var femte ensamstående man över 65 år en disponibel inkomst som var lägre än 60 procent av medianinkomsten, alltså gränsen för relativ fattigdom.

Enligt en LO-rapport från 2015 får kommunalarbetare och industriarbetare ca 47 procent av sin slutlön i pension. För att inte riskera fattigdom brukar en pensionsnivå på 60–70 procent av slutlönen anses nödvändig. Även med inräknad tjänstepension ligger många arbetaryrken långt under detta. För den som i dag är ung och planerar att gå i pension vid 65 års ålder kommer slutlönen att bli ännu lägre. Vänsterpartiet anser att

pensionssystemet bör garantera 80 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare, inkluderat tjänstepensionen.

Nyare siffror från LO pekar på kraftiga skillnader mellan kvinnor och män samt mellan arbetaryrken och tjänstemannayrken. Bland nyblivna pensionärer 2017 fick kvinnor som varit anställda i arbetaryrken i genomsnitt 16 100 kronor i månaden i pension, före skatt. Pensionen för män som varit anställda i tjänstemannayrken uppgick till 33 200 kronor i månaden, alltså mer än dubbelt så mycket som för kvinnor i arbetaryrken. Däremellan placerade sig män som varit anställda i arbetaryrken och kvinnor som varit anställda i tjänstemannayrken, med genomsnittliga totala pensioner på 20 100 kronor och 23 100 kronor i månaden före skatt. Siffrorna inkluderar allmän pension, tjänstepension och privat pensionssparande.

När det nuvarande pensionssystemet infördes gjordes bedömningen att 42 år i yrkeslivet skulle motsvara nivån i det gamla systemets inkomstpension. Så blev det dock inte. Även efter ett långt yrkesliv kan det för många bli omöjligt att nå över garantipensionen. Kommunal slår i rapporten Pension för mödan (2020) fast att en individ född 1960 med en månadslön på 25 000 kronor behöver arbeta till 70 års ålder för att pensionen inte till någon del ska utgöras av grundskyddet. För en individ född 2000, med samma månadslön, krävs att hen arbetar till 73 år. Det nuvarande pensionssystemet motiverades framför allt med att det skulle skapa ökad stabilitet. Med stabilitet menades att avgiftsnivån till systemet är fixerad och pensionerna anpassas efter hur mycket pengar som kommer in. Däremot garanterar systemet inte en pension som går att leva på. Pensionssystemet är därmed stabilt för staten, men inte för pensionärerna.

Vänsterpartiet vill se ett pensionssystem som ger en pension som går att leva på. Pensionssystemet ska ge verklig ekonomisk trygghet vid arbetslivets slut. Det bör innehålla ett grundskydd som gör att ingen pensionär tvingas leva i relativ fattigdom och garantera pensioner motsvarande 80 procent av slutlönen för låg- och medelinkomsttagare, inkluderat tjänstepension. Systemet ska också ge möjlighet att avsluta yrkeslivet i förtid med en rimlig pension för den som slitit ut sig under ett långt och tungt arbetsliv.

Regeringen bör tillsätta en parlamentarisk utredning med uppdrag att skapa ett mer förutsägbart, jämlikt och jämställt pensionssystem enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

3.2 Behov av ett nytt pensionssystem

Vänsterpartiet vill att pensionssystemet utformas så att det bygger på inkomstbortfallsprincipen men samtidigt har en omfördelningseffekt och således blir mer jämlikt än dagens system. Vi vill se ett pensionssystem som är mer solidariskt och förutsägbart och inte skapar fler fattigpensionärer.

Skillnaderna mellan kvinnors och mäns pensioner är för stora i dag. Det är vanligare att kvinnliga pensionärer lever i relativ fattigdom än att manliga pensionärer gör det. Hälften av alla kvinnor har garantipension till någon del då de har låg eller ingen inkomstpension. Andelen kvinnliga fattigpensionärer ökar också med åldern eftersom många kvinnor lever längre än sin manliga partner och får sämre ekonomi som ensamstående. Bland personer mellan 80 och 84 år är nästan hälften av kvinnorna änkor, medan knappt var femte man är änklings. SCB:s statistik visar att bland männen som är 90 år och äldre är nästan hälften fortfarande gifta medan endast 7 procent av kvinnorna är gifta.

En av de viktigaste orsakerna till skillnaderna mellan mäns och kvinnors pensioner är att kvinnor tar ett större ansvar för barn och hem. Det leder till högre sjukfrånvaro, längre föräldraledighet, sämre karriärmöjligheter och större andel deltidsarbete för kvinnor – faktorer som alla leder till att kvinnor får lägre pension än män. Löneskillnaderna i sig är också en orsak. Utvecklingen är positiv, men det går väldigt långsamt, och med nuvarande takt skulle det ta flera decennier innan lönerna är helt jämställda. Det innebär i sin tur att det skulle dröja ytterligare 30–40 år innan pensionerna blir jämställda. Inkomstskillnaderna är dessutom större än vad lönestatistiken visar eftersom kvinnor jobbar deltid i större utsträckning. Enligt siffror från SCB har kvinnor i genomsnitt 69 procent av mäns pension och skillnaden ökar med åldern.

Inkomstbortfallet är i princip omöjligt att ta igen för den som inte vistats i Sverige tillräckligt länge för att kvalificera sig för full pension, oavsett om den personen har arbetat under hela den tiden. Det är också omöjligt för deltidsarbetande och långtids-sjukskrivna att komma ikapp. I båda kategorierna är dessutom kvinnor överrepresenterade. För att få en inkomstpension som inte behöver kompletteras med garantipension krävs det 36 år för män med genomsnittlig inkomst och för kvinnor 48 år. När den genomsnittliga tiden i arbetslivet är 41 år oavsett kön är det tydligt att den ekvationen inte går ihop för kvinnor (Ålderdom utan fattigdom, PRO 2015).

Det nuvarande pensionssystemet saknar också demokratisk legitimitet. Ett av problemen med pensionsöverenskommelsen är att reformerna aldrig prövades i något allmänt val. Överenskommelsen är en konstruktion som saknar väljarförankring, och lösningen med en pensionsgrupp som står över partipolitiken hindrar nödvändiga reformer. I dag är det också uppenbart att konsekvenserna inte är acceptabla. Den befintliga uppgörelsen om pensionssystemet bygger på en blocköverskridande överenskommelse och Pensionsgruppen består av Socialdemokraterna (S), Miljöpartiet (MP) har inte rösträtt i gruppen och inkluderades när de tillträdde som regeringsparti, och de borgerliga partierna (M, C, L och KD).

Den nuvarande ordningen är problematisk eftersom ingen utomstående har någon insyn i eller möjlighet att påverka Pensionsgruppens arbete. Pensionsfrågorna är undantagna från de normala demokratiska beslutsvägarna och därför bör den nuvarande Pensionsgruppen upplösas och riksdagen bör återfå sin makt och sitt inflytande över pensionsfrågan.

Regeringen bör återkomma med förslag om att upplösa Pensionsgruppen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Tills Pensionsgruppen har upplösts och ett nytt pensionssystem är på plats bör transparensen kring gruppens arbete öka.

Pensionsgruppens möten, handlingar och underlag inför dem samt protokollen från dem bör göras offentliga. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4 Ändringar i dagens system

Även om Vänsterpartiet ser behovet av ett i grunden annorlunda pensionssystem finns det några delar av dagens system som kan och bör reformeras mer skyndsamt. De beskrivs nedan.

De partier som försvarar dagens pensionssystem menar att det är faktorer utanför systemet som gör att människor får låg pension. De hänvisar till problem skapade av deltidarbete, sjukskrivningar, för tidig pension och en ojämsställd fördelning av ansvaret för barnen. Även om de har rätt i att dessa faktorer har stor påverkan på pensionen blir argumentationen inte så trovärdig, när samma partier inte vill se heltid som norm eller satsa på ett hållbart arbetsliv, och dessutom har försämrat sjukförsäkringen och konsekvent vägrar individualisera föräldraförsäkringen.

Vänsterpartiet har förslag på alla dessa områden som syftar till att skapa ett hållbarare och jämlikare arbetsliv, en sjukförsäkring värd namnet och jämställt ansvar för familjelivet – förslag som skulle leda till mer rättvisa och jämlika pensioner. Tills de förslagen är genomförda krävs justeringar i det nuvarande pensionssystemet för att åtgärda dagens orättvisor.

4.1 Höj pensionsinbetalningarna i stället för pensionsåldern

Den 1 januari 2020 trädde en ny lagstiftning innehållande höjda pensionsåldrar i kraft. Förändringarna bygger på en överenskommelse inom den s.k. Pensionsgruppen. Vänsterpartiet röstade emot förslaget om att höja pensionsåldern. Förslaget måste ses i ljuset av att många redan i dag inte klarar att arbeta till dagens pensionsålder. Tidigare kunde man gå i pension vid 61 års ålder. Med det nya förslaget höjs den åldern successivt till 64 år och knyts till den förväntade medellivslängden. Redan när lagen trädde i kraft låg Sverige i toppen avseende faktisk pensionsålder och antal år i arbetskraften jämfört med övriga EU-länder. Samtidigt visar en rapport från EU-kommissionen att vi är på väg att få de näst lägsta pensionerna i unionen.

Inom fackförbundet Kommunal orkar medlemmarna i dag jobba i snitt fram till 63 år, och den faktiska pensionsåldern i flera LO-yrken ligger på 61–62 år. Med lägsta ålder för pension vid 64 riskerar många arbetare att drabbas hårt. För att fler ska orka jobba längre måste man förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren. Det är anmärkningsvärt att regeringen inte har valt att börja med att göra ändamålsenliga satsningar i arbetslivet i stället.

Förslaget om höjd pensionsålder motiveras med att vi lever längre och klarar av att arbeta längre. Det är en delvis missvisande bild. Medellivslängden skiljer sig kraftigt mellan olika grupper i samhället och klyftorna i arbetslivet ökar. Bland kvinnor med förgymnasial utbildning har den förväntade medellivslängden förkortats för 30-åringar mellan perioderna 2011–2015 och 2016–2020, och bland män med förgymnasial utbildning står den stilla. För både män och kvinnor med gymnasial och eftergymnasial utbildning ökar den förväntade medellivslängden, från redan högre nivåer. Det positiva sambandet mellan utbildningsnivå och förväntad medellivslängd är tydligt. För dem med låga inkomster som klarar av att arbeta några år extra blir effekterna ändå små. Enligt Kommunals beräkningar ger varje enskilt år efter 66 års ålder mellan 139 och 203 kronor mer i månaden i disponibel inkomst.

Förutom skillnaderna avseende förväntad medellivslängd skiljer sig även antalet levnadsår med aktivitetsnedsättning mellan olika grupper. Personer med kort utbildning har fler förväntade år med aktivitetsnedsättning än personer med hög utbildning, enligt siffror från SCB. Det innebär att de som klarat av ett långt arbetsliv i ett krävande arbetaryrke, utöver en mycket låg pension, också kan vänta sig försämrad hälsa.

Vänsterpartiet anser att ändringen av pensionsåldern bör dras tillbaka. Vår kritik mot de höjda pensionsåldrarna utvecklas i vår motion med anledning av proposition

2018/19:133 En riktålder för höjda pensioner och följsamhet till ett längre liv (2018/19:3124).

Regeringen bör återkomma med förslag om att dra tillbaka höjningen av pensionsåldern. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Pensionssystemet är underfinansierat. Det är huvudorsaken till att det ger så låga pensioner. Det har en betydligt större påverkan än pensionsåldern. Vänsterpartiet vill att inbetalningarna till pensionssystemet höjs. Det måste gå att leva på sin pension efter ett helt arbetsliv. Vänsterpartiet vill att pensionssystemet ska ge trygghet. Det gör inte dagens system. Av Kommunals medlemmar har sju av tio så låg inkomstpension att de får garantipension, trots att de har arbetat hela livet. Detta borde regeringen göra något åt i stället för att höja pensionsåldern. En höjning av pensionsinbetalningarna bör göras retroaktivt så att pensionsrätterna för dagens pensionärer räknas upp på samma sätt som för dem som är förvärvsaktiva i dag. Inför en höjning av pensionsinbetalningarna behöver de fördelningspolitiska konsekvenserna utredas så att de med lägst pensioner inte missgynnas oproportionerligt då höjd inkomstpension leder till lägre utbetalning av garantipension och bostadstillägg.

Regeringen bör återkomma med förslag på höjda inbetalningar till pensionssystemet enligt beskrivningen ovan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Möjliggör lägre pensionsålder

Även om medellivslängden i Sverige ökar generellt skiljer sig den förväntade medellivslängden avsevärt mellan olika grupper. Pensionssystemet kan inte utvecklas endast med hänsyn till vissa gruppers förutsättningar; det måste finnas undantag och individuella anpassningar.

Att den som klarar av att gå i pension senare i livet får högre pension beror till stor del på att pensionens storlek styrs av delningstal som beräknas utifrån hur många år pensionen ska räcka i snitt. Talet beräknas utifrån antal förväntade levnadsår efter pensionering för den egna åldersgruppen. Talet tar alltså inte hänsyn till skillnaderna i förväntad medellivslängd inom en åldersgrupp. Det blir högre delningstal om man går i pension vid 63 än vid 68 års ålder, och således lägre pension. Delningstalet påverkas inte heller av antalet år i arbetslivet. En person som börjat arbeta tidigare och därmed kan ha goda skäl att avsluta sitt arbetsliv tidigare, kanske i ett krävande och påfrestande yrke, får därmed lägre pension än den som utbildat sig länge och trätt in på arbetsmarknaden senare.

Den som börjar arbeta tidigt missgynnas också ofta genom tjänstepensionsavtal som inte ger några avsättningar förrän en viss ålder, ofta 25 år. Dessa åldersgränser justeras nu nedåt i flera avtal, efter förhandlingar mellan parterna. Justeringarna gäller dock inte retroaktivt och omfattar således inte de som redan passerat de nya åldersgränserna. Vänsterpartiet anser att konstruktionen med delningstal bör ses över i syfte att minska de negativa konsekvenserna för dem som börjat arbeta tidigt och därför går i pension tidigare.

Regeringen bör se över regelverket kring delningstal utifrån ambitionen att antalet år i arbetslivet ska spela större roll än ålder vid pension. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Till följd av att det som tidigare hette förtidspension (numera sjuk- och aktivitetsersättning) blev en del av sjukförsäkringen 2003 och avsevärt försämrades 2008, är

möjligheterna att avsluta arbetslivet i förtid p.g.a. ohälsa kraftigt begränsade, i alla fall för den som också vill ha en inkomst att leva på. Regelverket för sjuk- och aktivitetsersättning är så stramt att ytterst få beviljas ersättningen. Vänsterpartiet har återkommande kritiserat detta faktum. Vår kritik beskrivs utförligt i vår motion En fungerande sjukförsäkring (2021/22:2595).

Insikten om dessa brister har nu även nått regeringen. Efter att ha utrett frågan har regeringen nu aviserat att den vill införa lättnader i sjukförsäkringen för äldre som slitit ut kroppen och inte längre klarar av att arbeta. Förslagen – som kallats Arnepension, Britt-Marie-pension, knegarpension och åldersfaktor i sjukförsäkringen – rör både sjukersättning och sjukpenning och innebär förändrade omställningskrav för äldre så att de inte tvingas omskola sig till nya yrken med kort tid kvar i yrkeslivet. I regeringens förslag knyts åldersgränserna till riktåldern i pensionssystemet. Vänsterpartiet välkomnar regeringens förslag men är kritiskt till att åldersgränserna knyts till riktåldern, dels med anledning av den kritik vi riktar mot riktåldern ovan, dels för att det saknas samband mellan en ökad medellivslängd, och därmed höjd riktålder, och den försäkrades möjligheter att arbeta längre. Vi anser i stället att åldersgränserna för de förändrade omställningskraven bör sättas till 60 år och att den försäkrade ska anses vara försäkrad i befintligt skick. Även detta utvecklas i vår motion En fungerande sjukförsäkring (2021/22:2595).

En risk med de förslag som regeringen lagt fram är att endast de som redan blivit svårt sjuka eller skadade får rätt att gå i pension tidigare. En annan risk är att undantag avseende pensionsålder kopplat till antal år i arbetslivet resulterar i väldigt låga pensioner.

Regeringen bör återkomma med förslag som möjliggör lägre pensionsålder med tillräckliga pensionsnivåer för den som arbetat ett långt arbetsliv. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.3 Beräkna pensionsavgift på bakomliggande inkomst

I dag betalas, via statsbudgeten, ålderspensionsavgift på 10,21 procent av utbetald inkomstgrundad socialförsäkringsersättning såsom sjukpenning, föräldrapenning och arbetslöshetsersättning. Det innebär att exempelvis föräldraledighet och sjukskrivning leder till lägre pension, utöver en lägre inkomst under den period föräldraledigheten eller sjukskrivningen varar. Vänsterpartiet vill ändra denna ordning. Vi menar att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning.

Regeringen bör återkomma med förslag om att pensionsavgiften vid föräldraledighet, vård av barn, sjukfrånvaro och arbetslöshet bör beräknas på bakomliggande inkomst och inte på utbetald ersättning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Hela ålderspensionsavgiften in i systemet

Arbetsgivaren betalar ålderspensionsavgift på hela lönesumman i företaget. De lönedelar som ligger över 8,07 inkomstbasbelopp ger dock inte pensionsrätt till anställda men betalas ändå in som ålderspensionsavgift. Denna del av ålderspensionsavgiften är därför att jämföras med den allmänna löneavgiften och kan därmed betraktas som skatt.

Vänsterpartiet menar att dessa inbetalningar skulle kunna användas till att höja pensionerna, framför allt för dem med lägst pensioner. I samband med en framtida höjning av inbetalningarna till pensionssystemet bör regeringen även se över hur de inbetalda ålderspensionsavgifter som överstiger 8,07 prisbasbelopp kan avsättas till pensionsutbetalningar i syfte att utjämna pensionsutbetalningarna.

4.5 Avveckla premiepensionssystemet

Premiepensionssystemet är ett misslyckande som har fått kritik från många håll, inte minst från LO. Det är ett mycket dyrt system och fondväljandet har inte blivit den framgång som vissa hoppades på. När det infördes hette det att valfriheten skulle vara begränsad, intresset av säkerhet skulle dominera och en garanterad minimiavkastning skulle införas. En sådan ordning skulle ge en riskutjämning. En garanterad avkastning skulle också ge en realistisk utgångspunkt för prognoser över hur stora dessa pensioner skulle kunna förväntas bli.

Så har det dock inte blivit. Premiepensionssystemet har i stället blivit ett helt främmande inslag i det offentliga pensionssystemet där vi alla kan spekulera bort en del av vår pension. Valfriheten som så många talar om innebär att var och en av oss blir spekulant på börsen. Under våren 2016 uppdagades att två av fonderna i systemet – Falcon Funds och Allra – hade lurat sina kunder och själva gjort svindlande vinster på kundernas bekostnad. Skandalen gjorde att Pensionsmyndigheten stängde av de båda fonderna. Totalt fick 22 000 sparare se sig lurade på miljardbelopp av Falcon Funds och fondbolaget Allra, samtidigt som bolagen betalat ut omotiverat höga arvoden till sina chefer.

Att myndigheterna inte haft överblick måste betecknas som skandalöst. Det är en sak att själv välja att förvalta sina pengar i riskabla fonder, en helt annan när alla mer eller mindre tvingas göra det. Vänsterpartiet menar att det är fel att det spekuleras med pensionspengar på detta sätt. Det är inte rimligt att finansiella institut varje år ges tillgång till miljarder som de kan ta ut vinster från genom höga avgifter. Regeringen och Pensionsgruppen har tagit initiativ för att strama åt systemet och minska möjligheterna att utnyttja det, men det räcker inte.

Avgiften till premiepensionssystemet bör i framtiden tillföras inkomstpensions-systemet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.6 Avskaffa ”bromsen”

I pensionssystemet finns en automatisk balansering, den s.k. bromsen, som syftar till att säkerställa att pensionssystemets skulder inte blir större än systemets tillgångar. Det innebär att när det går dåligt på börsen får det effekt på inkomstpensionens storlek eftersom den bestäms av hur stort värdet är på tillgångarna i pensionssystemet. När pensionssystemet lanserades försäkrade man att bromsen bara skulle slå till i extremfall, men faktum är att den redan har aktiverats tre gånger sedan 2010, med sänkta pensioner som följd.

Bromsen hade antagligen inte behövt utlösas om avgiften till premiepensionssystemet hade tillförts ålderspensionssystemet från början. Pensionsgruppen har förvisso justerat bromsen i pensionssystemet något och de har förklarat att de därmed skapat ett ”robustare pensionssystem”. Att systemet är robust är dock en klen tröst för de många

människor som inte kan leva på sin pension. Även i framtiden får de räkna med att pensionerna sänks under dåliga år.

Vänsterpartiet vill avskaffa den automatiska bromsen och därmed förhindra att pensionerna kan sänkas utan ett aktivt politiskt beslut. Pensionsutbetalningarna bör styras av politiska beslut, inte av anonyma system. Det handlar om demokratisk kontroll och möjlighet till ansvarsutkrävande. Varje gång bromsen är på väg att slå till bör frågan lyftas för beslut i riksdagen.

Regeringen bör utreda hur den automatiska bromsen kan ersättas med ett system där beslut om sänkta pensioner endast kan tas av riksdagen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5 Förbättrad ekonomi för de fattigaste pensionärerna

Enligt EU:s statistikbyrå Eurostat riskerar 335 000 svenska pensionärer att leva under EU:s fattigdomsgräns. Varannan kvinna som jobbat hela sitt yrkesliv får så låg pension att hon tvingas ansöka om statligt grundskydd, det som kallas garantipension. Bakom siffrorna döljer sig människor som har jobbat och slitit hela sitt liv och som trott på sin rätt till en pension som går att leva på.

Hur stor garantipensionen blir bestäms av faktorer som civilstånd, hur länge en person bott i Sverige samt eventuella andra pensionsinkomster. Som mest kan garantipensionen bli 8 651 kronor i månaden för ensamstående och 7 739 kronor i månaden för gifta. Garantipensionen ligger därmed under EU:s fattigdomsgräns. Vänsterpartiet har mot den bakgrunden lyft frågan om att höja garantipensionen med regeringen i de budgetförhandlingar där vi medverkat, men tyvärr inte fått gehör. Detta trots att en höjning är viktig ur ett jämställdhetsperspektiv då den främst skulle gynna kvinnor. För att få full garantipension måste man ha bott 40 år i Sverige, vilket innebär att den som kommer till Sverige sent i livet saknar möjlighet att få full garantipension. Dessa individer hänvisas i stället till äldreförsörjningsstödet som är lägre och inkomstprövat.

Regeringen har aviserat att den avser att höja bostadstillägget för pensionärer. Det är ett välkommet tillskott, men fortfarande otillräckligt. Som beskrivs ovan är Sverige det land i Norden som har högst andel fattiga pensionärer och det enda land i Norden där pensionssystemets kompensationsgrad är regressiv. Andelen fattiga pensionärer i Sverige är högre än genomsnittet i EU, enligt siffror från Eurostat. Det behövs alltså ytterligare insatser för att förbättra den ekonomiska situationen för de pensionärer som har lägst inkomster. Vänsterpartiet presenterar några förslag nedan, som bör ses som första steg mot en stärkt ekonomi för pensionärer med låga inkomster. För att nå dit krävs flera väl underbyggda och koordinerade insatser.

Regeringen bör undersöka skillnaderna mellan grundskyddet i de nordiska ländernas pensionssystem och utifrån detta ta fram en strategi för att höja den ekonomiska standarden för pensionärer med låga inkomster. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

5.1 Garantipensionen bör ge trygghet

Vänsterpartiet har under lång tid drivit på för en höjd garantipension. Vi välkomnar därför den höjning som genomfördes genom proposition 2018/19:134 Förbättrat

grundskydd för pensionärer, även om vi hade önskat en betydligt större satsning. De ekonomiska klyftorna i Sverige växer till följd av en politik som gynnar vissa mer än andra. Pensionssystemet är en del av den politiken.

Garantipensionen är i dag konstruerad på så sätt att de som lever på garantipension halkat efter den övriga befolkningen, eftersom garantipensionen är prisindexerad i stället för inkomstindexerad. Mellan det att garantipensionen infördes 2003 fram till 2019 hade pensionärer med garantipension i genomsnitt en real inkomstökning på 15,7 procent i jämförelse med 44,6 procent för förvärvsarbetare. Vänsterpartiet menar att garantipensionen bör inkomstindexeras så att de som lever på garantipension inte halkar efter den övriga befolkningen ytterligare.

Garantipensionen ska inkomstindexeras. Detta bör riksdagen besluta.

För att åtgärda den stora klyfta som växt fram sedan 2003, mellan de som lever på garantipension och den övriga befolkningen, krävs en rejäl höjning av garantipensionerna. Vänsterpartiet menar att garantipensionärer inte ska behöva riskera fattigdom och att inkomstutvecklingen för gruppen på sikt behöver hålla jämna steg med den allmänna löneutvecklingen. Vi föreslår en höjning av garantipensionen med drygt 800 kronor per månad (0,207 prisbasbelopp) som ett första steg.

Garantipensionen ska höjas med 0,207 prisbasbelopp. Detta bör riksdagen besluta.

Dessutom ska fribeloppet i bostadstillägget höjas med samma nivå och inkomstindexeras så att den höjda garantipensionen inte kompenseras bort av minskat bostadstillägg.

Fribeloppet i bostadstillägget ska inkomstindexeras och höjas på samma sätt som garantipension. Detta bör riksdagen besluta.

Vänsterpartiets samlade förslag för en stärkt garantipension innebär att de statliga utgifterna ökar med 6,4 miljarder kronor för 2022 och att skatteintäkterna för landets kommuner ökar med 1,6 miljarder. Detta beskrivs närmare i vår motion på Utgiftsområde 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom (2021/22:3212).

Nooshi Dadgostar (V)

Hanna Gunnarsson (V)

Maj Karlsson (V)

Håkan Svenneling (V)

Ida Gabrielsson (V)

Tony Haddou (V)

Karin Rågsjö (V)

Jessica Wetterling (V)